

LA VALENCIA D'AUSIAS MARCH

Josep Francesc Puchalt

ABSTRACT

In the six hundred anniversary of Ausias March's birth, the author studies the society of the Valencian Golden Century, analyzing its people, life, and culture. March is been recognized as the most important Valencian poet through the ages, contemporary of Jordi de Sant Jordi, known as the last trobadour.

Ausias March, o mes be Auzias com ell ho escrivia, naix l'any 1397 i mor en 1459. Cavaller, acompanyarà en 1420 al rei Anfos el Magnanim a Italia, pero pronte abandona la milicia i s'establix en torn a 1425 en Gandia; posteriorment, en 1450, aniria a viure a Valencia. En 1429, a la mort de sa mare Elionor Ripoll, es fara carrec de sa germana sortmuda Peirona. Un traç curios de sa biografia es que no obstant haver-se casat dos voltes, l'any 1437 ab Isabel Martorell, i en 1443 ab Joana Escorna, no va tindre cap descendencia llegitima. No aixi de les seues esclaves, de les que tingue al menys cinc fills. Escomença sa llavor poetica en torn a l'any 1425, quan emmudix Jordi de Sant Jordi. Es considerat un poeta modern pel fet de convertir el yo i l'experiencia personal en el punt de partida de sa reflexio poetica, en una innovadora visio antropocentrica de la relacio ab Deu, al mateix temps que deixa l'ideologia i rituals del mon trobadoresc, si be no tant la llengua com s'ha dit i redit, per acostar-se a la societat on vivia pero conservant un estil dificil i dur.

Llogicament la llengua que ampra no pot ser la mateixa que la de l'Edat d'Or dels trobadors dels segles XII o XIII, la poetica koine provençal. En dos segles la llengua i els costums havien

evolució. Sobre tot després de la fractura produïda per la mort de Pere el Catòlic, l'abandó de Jaume el Conqueridor obligant l'acostament de Tolosa a París, i finalment l'ocupació francesa de les terres d'oc. El propi Ausias, en la poesia XXIII, diu : "Lexant a part l'estil dels trobadors....". Diu be l'estil, no la llengua. L'estudiós ausiasmarquí Artur Ahuir diu no obstant de l'estil que ne quedaren "... mil i un detalls, ...", i fa remarcar que "L'estructura formal dels seus poemes s'ajusta, no cal dir-ho, a l'ortodòxia de les preceptives occitanes: el bordo decasilap, ab la cesura o "atur" immediatament posterior a la quarta síl·laba, i les combinacions estrofiques típiques del repertori provençal, son mantingudes inflexiblement". Que ne sera per tant de la pròpia llengua quan, inclos descomtant la vintena de paraules qualificades de "provençalismes" pels estudiós hispànics, trobem els texts trufats d'un vocabulari comú a valencians i occitans migevals, que en molts casos hem perdut mentre perviu del costat nord dels Pirineus. ¿ I que dir del repetit i fatidic "Oc"? Qué abandona "lo provençal", per altra part també decadent en la pròpia Occitània, es evident. Qué lo que ampra ya no es occità es molt més discutible. Sanchis Guarner citant a Baltasar de Romani diu: " Llemosina anomenaven la llengua d'Ausias March els seus traductors del segle XVI...". En el segle XVIII el notari Carles Ros anomena llemosí a la llengua dels clàssics i valencià la dels seus contemporànies, i considera que el valencià es la forma més correcta de la llengua llemosina. I s'ha seguit nomenant contemporàniament fins fa quatre dies. Curiosament, i en paraules, d'A. Ahuir : "El fet es que els estudiós pronte s'afanyen en matisar l'influència trobadoresca...", de passada, com qui no vol la cosa, ¿ Perqué ? De totes formes, tant si la llengua que amprava encara era occitàna o estava ya suficientment diferenciada per a ser valenciana, deixarem la cosa als especialistes, en canvi la forma

d'amprar-la, la tematica, si son noves, renaixentistes i clarament valencianes.

La busca de l'amor que el puga satisfer es incessant pero esteril, potser perque l'amor buscada no era del seu temps, o ansiava retrovar alguna cosa coneguda en atre temps i lloc, o qui sap que. L'intensitat del desig carnal conviu ab l'anhel espiritual i el penediment pels pecats, per supost carnals, comesos. Conducta freqüent en tota l'Europa catolica, pero especialment en les terres de frontera, en el nostre cas interior, ab atres religions i minories culturals. Tant l'escolastica musulmana com la judeua o la cristiana s'ocuparan d'eixa qüestio, pero la tradicional preocupacio mosaica, evident en les prediques dels rabins i alfaquis migevals, pel control del desig carnal, es veu exacerbada obsessivament en la seua versio catolica. En paraules d'Antoni Ferrando : "El conflicte entre l'anhel de perfeccio i l'incapacitat de l'home per a conseguir-la en vida, està al centre de la tematica ausiasmarquiana i expressa en certa manera la confrontacio ideologica entre l'espiritualitat migeval en la que s'inspira i l'humanisme que percep en l'ambient. Una confrontacio que March resol en una llinia mes fidel a la tradicio". No obstant lo qual, des de l'optica del propi Ausias, "la carn vol carn". Sa pessimista introspeccio es fruit de les decepcions amoroses aixi com de sa inadaptacio, pot ser que voluntaria per indigna d'un cavaller, a la nova dinamica social de signe burges, alluntanant-lo de la sensibilitat humanista. Una mostra d'aço es el seu gust per l'expressio descarnada, gens retorica, es diria que marinera o militar, ab poques concessions a les exigencies esteticques que enfosquien la poesia del seu temps fins a fer-la incomprendible per qui no tenia coneiximent de les elaborades codificacions usades.

La remugada de nous pobladors assentats en poc de temps a Valencia (Segons els Llibres de avehinament unes cinc centes

domiciliacions de 1387 a 1396 durant el regne de Joan I, i 1.327 famílies s'hi aveïnen en la primera mitat del XV segons L.Piles constitueixen una massa de gent poc integrada, proletariat urba treballant ocasionalment (es produïx una autèntica marea de treballadors domèstics), vivint en els límits de la pobresa i la delinqüència, i sempre disposta a participar en disturbis, "bandositats" (que omplien els dietaris de l'època i assolaran València a lo llarg del XV) i revoltes. Baix la prosperitat s'observen els inicis dels problemes que acabaran alterant greument l'equilibri social valencià i projectant-se en la revolta agermanada. El contrast camp-ciutat es farà a cada volta més gran i la ciutat assumix el paper d'Eden per a la servitut fugitiva, concentrant una població de molt heterogènea procedència i generadora d'abundants problemes d'integració, sempre baix l'amenaça de les epidèmies. La seua gran ocasió de venjar-se del poder seran les Germanies, que marcaran també definitivament el trencament entre cristians i musulmans. Segons el Consell de la Ciutat, abundaven les "persones bregoses, baralloses, reboltises e d'altres perversitats i "los macips vagabunds no volents fer res...". Els sermons de Sant Vicent o els texts d'Eixemenis mostren molt bé com era l'ambient social i quines les preocupacions i actituds de les classes dominades i dominadores. Els grandíssims vicis dels valencians segons Sant Vicent eren els següents : acudir a "adevins, fetillers i conjuradors", blasfemar, no respectar les festes ni els dumenges, el joc, i les "puteries particulars". Dels valencians cristians assegurava : "Tot o volen tastar". No obstant el subjecte de les crítiques més corrosives de Sant Vicent fon el propi clero. En el mateix Regiment de la Cosa Pública Francesc Eiximenis diu que els Jurats tenien que governar "molt poble, e d'aquell hi ha molt ajustadis de diverses terres" en una ciutat ab gent "comunament pobra" i en la que ocorren "grans bregues e grans nafres, e soven

mort de homens, e per consegüent grans crims" i on coincidixen "molts homens lleugers e de poca valor, e molta fembra arredoladissa, e hi ha moltes persones ... a qui no plau molt treballar, èns fan vila, tots jorns estans ociosos". Paralelament, l'activitat del nou Tribunal de l'Inquisicio, ya estatal - espanyola- i no simplement eclesiastica, introduïda en 1482, afavorida per les contínues absències del cap de la Seu valentina de 1458 fins a 1538 (Roderic de Borja, Cesar de Borja, Joan de Borja, Anfos d'Arago, Erart de la Marca), demostren ben a les clares a qui hi havia que reprimir. Eixa absència permete que s'implantara comodament, no obstant la forta contestacio general de la societat valenciana, per a garantir baix un hermetisme ideologic total l'immobilisme social. De 1484 a 1530 passaren pel Sant Ofici 2.354 persones, majoritariament jueus i conversos, que "aportaran" al tesor real (que s'apropiava de la mitat dels bens dels justiciats) 6.431.516 sous. Una de les primeres conseqüències de sa implacable activitat fon el trencament de l'activitat comercial de les ilustrades families converses mes dinamiques, que junt als mudeixars i els estrangers controlaven el comerç exterior valencià, com els Vives (l'exili salvà en 1509 a Lluís Vives de la foguera, pero no als seus pares i parents), Sant Angel, Adret, Esparça, Sanxez, etc...Ad eixe respecte es curios el fet que la primera biblia impresa en la península iberica en 1477/78, nomenada "Biblia de Valencia", la primera en valencià i atribuïda al flare Bonifaci Ferrer, germa de Sant Vicent, fon condemnada i cremada per heretica en 1498.

Tot aço canvià evidentment l'agricultura. La disminucio de l'espai cultivat, sobre tot en zones de secà, es compensa pel millorament de les tecniques de conreu. Mentres amples zones de l'interior es convertixen en terres de pastura per als ganados castellans i aragonesos, en el litoral es desequen les marjals i s'inicien

rendables plantacions de canyamel, lli, hortalices i sobre tot arros. En 1375 el Consell vol "traure i panificar moltes terres de les partides marjalenques, les quals ... se son perdudes e estan ermes, e serien e son molt bones per a blats grosses e menuts". El projecte era ya una realitat "bona e profitosa" en Ruzafa, Alfafar i Mazanassa en 1391. A pesar de lo qual el país no deixava de ser deficitari, i sobre tot la vida quotidiana de la ciutat de Valencia estava enormement condicionada per les importacions de blat de Sicila i Castella, i les tremendes especulacions explotant la fam del poble. L'elevada demografia de la ciutat feu que la produccio de gra del país estiguera supeditada a les necessitats d'esta i Valencia eixercitava un monopoli, prohibint l'exportacio fora de les fronteres per part dels productors, inclos manu militari, en la zona del Baix Segura - Oriola, Morella, Xativa i Alzira.

La transformacio de la produccio agraria anava lligada a l'intensificacio i canvi de les rutes del comerç. Al comerç de cabotage s'unirà el de mar oberta que fara del port de Valencia una escala obligada entre l'Atlantic i la Mediterranea, que es convertirà en l'eix comercial impulsat pels italians que abandonen el de Barcelona. A Valencia, ciutat qualificada poc acertadament repetides voltes de hanseatica, acodiran numeroses colonies de mercaders i artesans estrangers. Toscats, sobre tot florentins com els Datini, Storzi o Medici, sienesos com els Spannochi (ab consulat propi des de 1429), lombarts, venecians (tambe ab consulat propi), savonesos i genovesos, per parlar dels italians. Els mes importants dels alemans eren els de la Gran Companyia de Ravensburg, introductors entre atres coses de l'imprenta en Valencia l'any 1474. En quant als francesos, sobre tot occitans, debien tambe de ser importants economicament i numericament, ya que tambe tenien Consul propi des de 1485. Valencia es troba puix en el centre del "Gran Comerç", en un punt neuralgic de les

rutes internacionals que unien les ciutats del nord d'Italia ab les dels Païssos Baixos i d'Anglaterra, passant per les del nord d'Àfrica i les del regne nazarí de Granada. En 1407 apareix la Taula de Canvis en la ciutat que substitueix a Barcelona com a principal centre bancari i assegurador de la Corona, convertint-se en un gran centre financer on acudixen capitals de Barcelona, Nàpols, Gènova, Marsella, Sevilla, Palerm, etc..., i des d'on es distribuïxen fins a Bruges, Lio, Avinyó, Londres o Roma. Est important mercat de capitals, vinculat principalment per les lletres de canvi, es completava ab les assegurances. La capacitat financera de la ciutat es veu plenament en el consumisme i despeses suntuàries que descriuen els dietaris de l'època, i sera aprofitada plenament pels Trastamars que ne conseguiran abundants i esplendits prestams. Es l'època dorada del comerç valencià, on l'Imperi Comercial Valencià s'esten per tota la mar mediterrànea, sobre tot occidental, i hi recull les corrents comercials vingudes de l'Atlàntic, del Bàltic, d'Àfrica i d'Orient (Ruta de Llevant).

Paralelament a la transformació agrària i als intercanvis comercials es situava l'expansió de l'activitat industrial i manufacturera. Es va poc a poc ad una economia de mercat i de consum, de benefici empresarial, no ya de simple subsistència. El textíl segueix sent el sector que ocupa al major número de persones, tant en la capital com fora d'ella. Segons un proverbi de l'època, "Draps de França e llibres de Bolunya consumen Arago e tota Catalunya. Les creixents dificultats per a importar textils occitans, en bona part degudes a les successives guerres des de finals del XIII ab el Regne de França (qui s'havia anexionat les terres d'oc), a la guerra civil catalana de 1458-1479 (i sense oblidar tant el moviment remensa de 1370-1486 com les lluites socials entre la Busca i la Biga de 1450 a 1462), fan que es passe a fabricar teles de millor qualitat, competint ab els teixits anglesos,

castellans o occitans, i especialment en lo referent a la seda, on un bon numero d'artesans genovesos introduixen les ultimes tec-niques de fabricacio. Hi ha constancia de que en 1336 ya s'ex-portava drap i s'incorporen noves modalitats com els "draps ab pintes de Carcasona" en 1352, o "burells e frisons de Bruxella" en 1384. Tambe en la industria paperera els genovesos son els causants del seu resorgir. D'igual manera, una atra industria que donà molt de prestigi a Valencia, com era el mon al voltant del llibre i dels impressors, fon introduida i controlada per la com-panyia alemana de comerç de Ravensburg i els judeus conversos. L'equilibri relatiu de preus i salaris existent durant el XV, com senyala Hamilton, fara que Valencia tinga una gran estabilitat monetaria i es lliurara dels desajusts economicos i la paralisiacio del comerç que regnaven en la resta de la corona aragonesa i bona part d'Europa occidental i mediterranea.

El XV es tambe el temps del gotic, del gotic valencià, com a expressio del nou poder hegemonic de la ciutat. Es mes, el gotic es l'art arquitectonic valencià per excelencia, expressio ultima, perfeccionament i sublimacio de l'anterior gotic occità. En 1418 Pere Balaguer arremata el Micalet iniciat per Andreu Julià en 1381, de 1440 a 1480 s'eixampla la Catedral, entre 1441 i 1460 Pere Bofill construeix les Torres de Quart, en 1482 els jurats deci-dixen construir una Llonja nova encarregada a Pere Compte i Joan Iborra , en eix any escomença tambe la construccio de la Generalitat i en 1498 s'inicien les obres de l'Estudi General (Universitat), tambe per Pere Compte. Tot aço sense contar les numeroses construccions privades de les families nobles o bur-geses enriquides i convents. Tambe hi han multiples mostres de l'esplendor de l'escultura i la pintura, des de la talla gotica de la Mare de Deu dels Desamparats als retaules gotics de Damià Forment, i passant pels pintors primitius Jacomart (Jaume Baço),

Osona o Dalmau, introductor de la pintura a l'oli a l'imitació del seu mestre Jan Van Eyck. Però front a tota esta construcció capitalina, difícilment es pot trobar la mínima comparança en la resta de les localitats valencianes.

En definitiva es tracta d'un segle contradictori. D'Or sí, però per a la ciutat de València i soles per ad una part d'els seus habitants. D'alegria per ad ells, però de preocupació o desesperació per als demes. A començaments del XVI es produïx ya una incipient decadència, provocada pel pas del comerç de la Mediterrània a l'Atlàntic. Cadis i després Sevilla la substituiran. També l'immobilisació del capital produït pel finançament de la política expansionista de la monarquia "espanyola" detrau este a les empreses mercantils o manufactureres. La societat ha canviat la direcció de la seua activitat, de mercaders-negociants mam-prenedors passem ad una societat de rendistes que viu, ya, en l'òrbita castellana. Els mercaders estrangers fugiran i els pocs valencians que queden una volta eliminats els mes importants conversos o mudeixars, queden reduïts a ser simples comparses de les grans companyies. Si el cosmopolitisme havia fet de València una ciutat eròtica i festiva, de la que sempre es realçava la bellea del seu bordell (en paraules de Sa de Miranda "Os jardins de Valença d'Aragao, onde amor vive e reina), l'abandono de les companyies comercials la convertix en una ciutat crispada on la pobrea li dona la ma a la violència, on els delictes de sanc augmenten alarmantment sense que la justícia faça res per reduir-los. La capital cultural i econòmica de la mediterrània occidental quedarà reduïda a ser una ciutat menudeta, provinciana, intolerant, atrassada i inculta, on l'Inquisició espanyola tindra u dels seus llocs d'activitat predilectes, ensanyant-se en la il·lustrada i potent minoria conversa. Si de 1490 a 1500 s'imprimixen 60 títuls, entre 1500 i 1510 ne foren 30. Obviament aço condicionava la cultura,

com opina Lopez Martinez, quan senyala la gran quantitat de literatura religiosa-hagiografica publicada en els moments de transit entre el XV i el XVI, ab profusio d'obres dedicades a la Verge Maria i a Jesucrist, entre atres d'Isabel de Villena o Antoni Canals. En 1497 mori Roiç de Corella i despres d'ell no quedarà cap aristocrata de talla que cultive lliterariament el valencià; l'aristocracia i una part de la burgesia, rendistes finançadors de la corona espanyola, s'havien passat ya al castellà. La sanitat patirà tambe lo seu; en la ciutat que havia elaborat o administrava gran quantitat d'estructures assistencials civils, entre elles els hospitals de La Reyna, d'En Clapers, de Beguins, de Sant Llatzer, d'En Guiot, d'En Sorell i el primer "Spital d'ignoscents, folls i orats" del mon en 1409, aixi com el "Pare dels orfens", "Afermador de macips vagabunts", o el "Procurador dels miserables", s'instaura un ambient de rebuig violent front als pobres.

L'oligarquia municipal urbana hi perdra tambe el seu paper politic autonom i el seu ideal fracassa front al nobiliari; els Jurats s'havien transformat en bochis de les prerrogatives de l'antic Consell de Cent. La Monarquia, atrapada entre noblea i burgesia, no trobarà cap equilibri i acabarà aliant-se ab els grans senyors territorials, com va reflexar ya la guerra de l'Unio (1347-48). Es mostren en tota nuea les llimitacions d'un regim foral moribunt. L'autoritarisme real controlarà a cada vegada mes la Ciutat i el Regne i domesticarà totalment el poder municipal. Monarquia que a la mort de Marti l'Huma i el posterior Compromis de Casp (que no oblidem deguem a Sant Vicent Ferrer) en passar a mans dels Trastamares s'aliena als interessos castellans. Ahi, en eixe precis moment, mori la sobirania valenciana, no en Almansa, on ya soles existia, i des de feya molt de temps, unicament sobre el paper... Resumint-ho en una image visual, el segle XV valencià fon com una gran carcassa de focs d'artifici: pujà rapidament,

esclatà, il·luminà el cel esplendidament enlluernadora durant un breu espai de temps, i s'apagà llastimosament. Fins a Almansa vixquem de les purnes, i d'Almansa ençà hem vixcut del recort. A fosques.

BIBLIOGRAFIA

- AHUIR A., *Iniciació a Ausias March*. Ajuntament de València
- CERDÀ et alii. *Historia del Pueblo Valenciano*. Levante-IVEI-Bancaixa
- BURNS, R.I. : *Islam under the Crusaders*. Princeton University Press. New Jersey.
- NARBONA, R. : *Pueblo, poder y sexo. Valencia medieval 1306-1420*. Diputació Provincial València
- PILES, L. : *Apuntes para la historia económica y social de Valencia durante el siglo XV*. Alfonso el Magnánimo. València.
- ARDIT, M.: *La Inquisició al País Valencià*. Tres i Quatre, València
- AYLWARD, E.T. : *Martorell's "Tirant lo Blanch": a program for military ans social reform in fifteenth-century christendom*. Carolina.
- BAZZANA, A. : *La maison morisque de la région de Valence-Alicante. Table ronde internationale sur les morisques et leur temps*. Montpellier.
- BEC, P.: *La llengua occitana*. Ed. 62. Barcelona.
- BELENGUER CEBRIÀ, E. : *València en la crisi del segle XV*, Ed. 62, Barcelona
- BOSWELL, J : *The royal Treasure: Muslim communities under the Crown of Aragon in the fourteenth Century* - New Haven and London-Yale University Press
- BRAMON, D. : *Contra moros i jueus*. Barcelona.
- BURNS, R.I. : *Muslims, Christians and Jews in the Crusader Kingdom of Valencia* - 2 vols. Harvard University Press. Cambridge.
- Islam under the Crusaders : Colonial Survival in the thirteenth-Century Kingdom of Valencia*. Princeton University Press. New Jersey.
- Medieval Colonialism : Postcrusade Exploitation of Islamic Valencia*, Princeton University Press. New Jersey.
- El Reino de Valencia en el siglo XIII (Iglesia y sociedad)*. València.
- El Sigle d'Or : Realitat o ficció*. Lo Rat Penat 54. València.
- FORNÉS, LI. : *La València Occitana*. Ajuntament de València.
- FURIO, A. : *Camperols del País Valencià. Sueca, una comunitat rural a la tardor de l'Edat Mitjana*. València. València.
- FUSTER, J.: *Nosaltres els valencians*, Ed. 62, Barcelona.